

A „Nyársforgató”, az utolsó Tevan-könyv – 1948

NYOMÁSZATTÖRTÉNETI TÖREDÉKEK

Szerkeszti: Gécs Béla

A békéscsabai Tevan nyomda kiadói tevékenysége Tevan Andor irányításával nagymértékben hozzájárult, hogy a nyomdát bibliofil igényű sorozatok indításával a modern tipográfia egyik fontos hazai műhelyeként tartsák számon.

Tevan Andor (1889–1955)

Az 1918-ban indított Tevan Amatőr sorozat kiadás 1944-ben megszakadt, és a háború után munkaszolgálatból visszatért Tevan Andor élesztette újra. 1945 után a Tevan nyomda csak kivételesen foglalkozott könyvkiadással – 1947 karácsonyára újból kiadta (a kötet borítóján 1948-as keltezéssel) Heltai Gáspár Eposusát.

Tevan Andor hozzáb kezdett a sorozat következő kötete, az Anatole France: Nyársforgató Jakab meséi című nagyszabású munka előkészítéséhez.

Ezt a munkát idézi fel e sorok írója, aki – több mint harminc éve – levélben kereste meg a „Nyársforgató” látványos, művészi illusztrációit készítő Hincz Gyulát, kérve a nevezetes könyv előkészítésének műhelymunkáiba való visszaemlékezésre.

A művész 1975. július 25-én kelt, kézzel írott, kétoldalas válaszlevélben emlékezett Keleti Artur, Tevan Andor, Hincz Gyula a „Nyársforgató” alkotó munkájáról:

„...Reiter László hozott össze Keleti Arturral. Ő és mások erjesztették azt a gondolatot bennem, hogy a könyvművészettel elmerültebben kezdtem foglalkozni. Keleti, Anatole France fordításait kiadásra formálva kért fel a Nyársforgató Jakab meséi kiadandó kötet illusztrálására, s így hozott össze kiváló barátjával, Tevannal.

A tényleges kiadásra rendezés és alkotó munka azonban csak a háború után történhetett meg. Talán 1946-ban kezdtünk hozzá a realizáláshoz, és 1947-ben már teliben voltunk. Ez egy hármas munkabizottság volt (Tevan, Keleti, én). S hármunk közös együttműködése, szoros munkája eredményeképpen született meg Tevan műve, a »Nyársforgató«. Tevan volt a szellemi vezér, tipográfus, a formaalkotó, kritikus, művész és munkakormányos, kivitelező. Biztos ítéleteinek alá kellett vetni magunkat,

A könyv belső, páros oldala

annak hangsúlyozásával, hogy minden javaslatot mérlegelt, meghallgatva-megvitatva s adott esetben elfogadva, magáévá téve az ő szerény, minden kis részletet is megfontoló okosságával, avval a hivatást vállaló célból, hogy műve minél tökéletesebb – a könyvművészet fejlesztése érdekében kifogástalanabb legyen...

Szabadabb typoformát, nyitottságot, több játékoságot, új szabályrendszer fölépítését és színes illusztrációt kívánt meg. Tevan dolgozott ki – külön megbeszélés alapján – az alapformára épített minden lapot, oldalpárt az illusztrációk nagyságrendjéig, a színadás-tendenciáig, a kivitelezés technológiáját is beleértve.

Tevan Andor többször járt fel Pestre konzíliumra Keletivel és velem. A színes alapdúccokat

maga Tevan metszette ki, s küldte el a betördelt mintákkal. A mű hibátlan egysége, nemcsak irányító, ellenőrző, tervező, nyomdai, hanem mint metsző nyomdai személyes munkája eredményeként született meg.

A könyv borítója

Úgy vélem, és minden biztonnal így is volt e művéig is, mint »tevan-i tradíció«. A művészi és ipari munka ilyen egysége volt ez. Nem egy részlet-próbát, próbanyomatot, melyet ő készített, ma is kegyelettel őrzök – s gyönyörködöm az általa meghatározott koncepció és ipari kivitelezés szépségében –, mint könyvművészetünk ma is példamutató művét.

Tevan mesterrel való kapcsolatomban később pesti funkciójában is fennmaradt. Tevan Andor halálával sokat veszítettünk. Szeretettel és mély tisztelettel gondolok rá – úgy, mint alkotó művészre s mint kivételes emberre, személyiségre.”

A Tevan nyomda személyezte akkoriban 42 fő volt. Az 5 kéziszedőt, 3 gépmestert, 10 be-
rakónőt, 3 könyvkötőt, 10 női munkást és 6 segédmunkást

foglalkoztató üzem már főleg csomagolóanyag-nyomatással foglalkozott. A zökkenőmentes termelés biztosítása mellett a „Nyársforgató” munkálataira kevesebb idő jutott, ezért egy esztendő kellett az elkészültéig.

A könyv kézi szedését, az eredeti 18. századi matricáról öntött Didot antiqua betűkkel, Ancsin János, Dencsi Sándor, Fercsik János, id. Svecz András szedték és tördelték. Az illusztrációk fekete szín kliséit a budapesti Sokszorosító Kliségyár készítette.

A magasnyomással készült könyvet Orvos András főgépmester irányításával Streit János és Kendra György nyomtatták, a klasszikus gutenbergi könyvnyomatás magas szintjén kivitelezve. A nemes munkát elismerve, Tevan a főgépmesternek dedikált kötet első lapjára írta: „Orvos Andrásnak hűségese és nagyrabecsült munkatársamnak, a könyv létrehozása közben s az alkotás lázában eltöltött szép idők emlékére. Békécsaba, 1948. karácsonyán, Tevan Andor.”

A Tevan Amatőr sorozat záró köteteként megjelenő Anatole France: Nyársforgató Jakab meséi című kötet, Keleti Artur fordításában, Hincz Gyula 104 színes illusztrált rajzával – hatvan éve – 1948-ban a karácsonyi könyvpiaci legszebb könyve lett.

Dicsérő méltatások egész sora jelent meg a sajtóban neves személyiségektől. Közülük csak kettőt kivonatossan idézve:

Rényi Péter: „...A Tevan-féle könyvben tökéletes a szöveg és a rajz tipográfiai összhangja. A szedéstükör merész felbontásában ugyanaz a konvencionális, könnyed szellem tükröződik, mint a szövegben és a rajzban... Rajzoló, fordító és

nyomdász kiváló együttműködését tükrözi a könyv minden oldala...”

Dr. Szentkúti Pál: „...A nagyszerű Tevan nyomda példátlan fáradtsággal és áldozatkészséggel, nyomdai tökély alakjában segítette megadni a France-i, fordítói, illusztrátori álmok végző realitását. Nagy a mi örömmünk, szép könyvért rajongóknak, hogy ilyen kongeniális együttműködésből íme egy új magyar könyvremek született.”

A Művészeti Tanács levélben fejezte ki elismerését az alkotóknak, a Magyar Bibliofil Társaság pedig az 1948. év legszebb könyvének nyilvánította a Nyársforgató Jakab meséi című művet.

A legnagyobb elismerés Ortutay Gyula közoktatásügyi minisztertől érkezett, aki a Pro Arte érdemérmét adományozta a Tevan nyomdának, „a magyar irodalom és a művészi könyvkiadás fejlesztése terén kifejtett évtizedes értékes munkájáért”.

A „Nyársforgatóval” véglegesen lezárult a tevani könyvkiadói tevékenység – és fél év múlva a békécsabai Tevan nyomda majd félévszázados története is.

Tevan Andor dedikálása